

УДК 343.132(477)

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВУВАННЯ КЛОПОТАННЯ СЛІДЧОГО ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Марочкін О.І., к. ю. н., молодший науковий співробітник
сектора дослідження проблем судової, слідчої та прокурорської діяльності
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Насціональної академії правових наук України

Стаття присвячена дослідженню особливостей мотивування слідчим клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. На підставі аналізу КПК України, слідчої та судової практики його застосування, а також судової практики Європейського суду з прав людини розглядаються питання, що підлягають вирішенню слідчим у такому клопотанні.

Ключові слова: клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, тримання під вартою, мотивування, слідчий, мотивування клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Статья посвящена исследованию особенностей мотивировки следователем ходатайства о применении меры пресечения в виде содержания под стражей. На основании анализа УПК Украины, следственной и судебной практики его применения, а также судебной практики Европейского суда по правам человека рассматриваются вопросы, подлежащие разрешению следователем в этом ходатайстве.

Ключевые слова: ходатайство о применении меры пресечения в виде содержания под стражей, содержание под стражей, мотивировка, следователь, мотивировка ходатайства о применении меры пресечения в виде содержания под стражей.

Marochkin O.I. PARTICULAR QUALITIES OF MOTIVATION OF INTERCESSION FOR DETENTION BY THE INVESTIGATOR

The article is devoted to the particular qualities of motivation of intercession for detention by the investigator. Dealing the questions which are to be subject to deal in intercession for detention, based on Criminal Procedure Code, practice of its application and decisions European Court of Human Rights.

Key words: intercession for detention, detention, motivation, investigator, motivation of intercession for detention.

Постановка проблеми. Тримання під вартою є найбільш суворим за характером правообмеження запобіжним заходом у кримінальному провадженні, тож не випадково законодавець визначив його правову природу як виняткову (ч. 1 ст. 183 Кримінального процесуального кодексу України, далі – КПК). Зважаючи на це, особливе значення, з огляду на забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у сфері кримінального судочинства, законності втручання у конституційні права людини у спосіб застосування щодо неї тримання під вартою, має вмотивованість цього рішення, яке ініціюється слідчим у відповідному клопотанні*.

Ступінь наукової розробки проблеми. Важливі аспекти мотивування процесуальних рішень були предметом наукових пошуків таких представників науки кримінального процесу, як Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, О. Р. Михайленко, О. Б. Муравін, Н. Г. Муратова, О. М. Толочко та ін. Загальні засади застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, крім зазначених, розглядалися, зокрема, такими вченими, як Л. М. Лобойко, А. Омельченко, П. В. Сорока, О. Г. Шило та ін.

Утім недостатньо розробленими залишаються питання мотивування процесуальних рішень слідчого взагалі та клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою зокрема. Останнє має важливе значення не лише в аспекті доведення слідчим неможливості застосування більш м'якого запобіжного заходу, а й наявності законної мети й підстав його застосування, передбачених КПК. Зазначене актуалізує наукові пошуки в цій царині, що і зумовило обрання теми даної статті.

Мета і завдання статті полягають у дослідженні особливостей мотивування клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та виявленні на підставі матеріалів вітчизняної слідчої та судової практики, а також практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) недоліків у правозастосовній діяльності.

Виклад основного змісту матеріалу. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження сформульовані у ч. 3 ст. 132 КПК і носять керівний (настановний) характер. Вимоги стосовно клопотання слідчого про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою конкретизуються, зокрема, у ст. ст. 177, 178, 183 та 184 КПК. Так, змістовне наповнення мотивувальної частини такого клопотання слідчого визначається у

* Примітка. Як зазначає ЄСПЛ, позбавлення волі особи (тримання під вартою) не повинно перетворюватися на своєрідну прелюдію до завчасного відбування можливо-го у майбутньому вирокі про позбавлення волі [20].

ч. 1 ст. 184 КПК*. Відповідно до зазначених та інших положень КПК у даному процесуальному рішенні слідчий мотивує висновки про: 1) фактичні обставини кримінального правопорушення, в якому підозрюється особа; 2) правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 3) обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення; 4) існування одного або кількох ризиків, передбачених у статті 177 КПК; 5) обставини, на підставі яких слідчий дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків, зазначених у клопотанні; 6) неможливість запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів; 7) щодо відомостей про особу підозрюваного; 8) обставини недотримання підозрюваним умов дії іншого запобіжного заходу або невиконання ним своїх процесуальних обов'язків. Розглянемо ці питання докладніше.

1) *Мотивування висновку слідчого щодо фактичних обставин кримінального правопорушення, в якому підозрюється особа (п. 1 ч. 1 ст. 184 КПК)* є необхідним у зв'язку із забезпеченням переконання слідчого судді у тому, що злочин дійсно мав місце, а надана йому правова кваліфікація відповідає вимогам закону. Крім короткого викладу фактичних обставин кримінального правопорушення, клопотання слідчого про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою має містити розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється особа. Докази, якими обґрунтовуються відповідні обставини, мають бути вагомими (п. 11 ч. 1 ст. 178 КПК).

2) *Мотивування висновку слідчого щодо правової кваліфікації кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність (п. 2 ч. 1 ст. 184 КПК)* має виняткове значення для складання слідчим клопотання про обрання тримання під вартою, оскільки лише підозра особи у вчиненні злочину певного ступеня тяжкості може бути підставою для застосування цього запобіжного заходу (ч. 2 ст. 183 КПК). Крім того, при вирішен-

ні питання про обрання запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний оцінити, серед іншого, тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється (п. 2 ч. 1 ст. 178 КПК). Проте слід враховувати й ту обставину, що саме по собі посилення на тяжкість інкримінованого кримінального правопорушення не є безумовною підставою для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою**.

Більш того, як визначено у практиці ЄСПЛ, існування обґрунтованої підозри щодо вчинення особою тяжкого злочину може виправдовувати тримання під вартою, але тяжкість обвинувачення не може бути самою по собі виправданням тривалих періодів тримання під вартою [8], зі спливом певного часу саме тільки існування обґрунтованої підозри перешкоджає бути підставою для позбавлення свободи, і судові органи мають навести інші підстави для продовження тримання під вартою, які мають бути чітко сформульовані [16].

Незважаючи на чіткі вимоги закону, що забезпечують пропорційність втручання у права людини при застосуванні тримання під вартою, у ході проведеного дослідження практики нами виявлені випадки подання слідчим клопотання про обрання цього запобіжного заходу стосовно особи, яка підозрюється у вчиненні злочину такого ступеня тяжкості, що відповідно до ст. 183 КПК не може бути підставою для такого запобіжного заходу [2].

3) *Мотивування висновку слідчого щодо обставин, які дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення і посилення на матеріали, що підтверджують ці обставини (п. 3 ч. 1 ст. 184 КПК)*. На момент складання клопотання про обрання до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою вона повинна обґрунтовано підозрюватись у вчиненні певного кримінального правопорушення. Тобто в розпорядженні слідчого мають бути встановлені у визначеному законом порядку достатні дані, що свідчать про наявність ознак злочину, вчиненого саме цією особою [5]. Крім того, законом висуваються й певні вимоги стосовно вагомості наявних доказів про вчинення підозрюваним кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 178 КПК)***.

* Примітка. Але як зазначає ЄСПЛ, будь-яке позбавлення волі має здійснюватися не тільки у відповідності із основними процесуальними нормами національного права (законодавства), але також відповідати меті ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - КЗПЛ) зі змінами, внесеними Протоколом № 11, тобто захищати людину від свавільного позбавлення волі [15].

** Примітка. В узагальненні судової практики Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі - ВССУ) зазначається, що поширеною помилкою, якої припускалися слідчі судді, застосовуючи до підозрюваних запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, було обґрунтування прийняття такого рішення виключно тяжкістю покарання, яке могло бути призначене підозрюваному у разі визнання його винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, без належного з'ясування наявності у кримінальному правопорушенні хоча б одного із ризиків, передбачених ст. 177 КПК (слідчі судді обмежуються лише загальними формулюваннями - «прокурором доведено ризики, передбачені ст. 177 КПК») [19, с. 65].

*** Примітка. ЄСПЛ нагадує, що пункт 4 статті 5 КЗПЛ передбачає право осіб, яких затримано або взято під варту, на перегляд процесуальних і матеріально-правових умов, які з точки зору КЗПЛ є суттєвими для забезпечення «законності» позбавлення їх свободи. Це означає, що компетентний суд має перевірити не лише дотримання процесуальних вимог національного законодавства, а й обґрунтованості підозри, на підставі якої здійснено затримання, та легітимність мети, задля якої особу затримано і потім взято під варту [6]. За визначенням ЄСПЛ «обґрунтована підозра у вчиненні кримінального правопорушення, про яку йдеться у пп. «с» п. 1 ст. 5 КЗПЛ, передбачає наявність обставин або відомостей, які переконали б неупередженого спостерігача, що ця особа, можливо, вчинила певний злочин» [9].

Під час розгляду клопотання про тримання під вартою слідчий суддя повинен оцінити вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення. У такий спосіб встановленню підлягає обґрунтованість підозри органу досудового розслідування про вчинення кримінального правопорушення підозрюваним, обвинуваченим*.

Дослідженням слідчої практики встановлено, що у клопотаннях про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою серед підстав обрання такого запобіжного заходу слідчими, зокрема, наводиться та обставина, що підозрюваний свою вину у вчиненні кримінального правопорушення не визнав, у скоєному не розкався. На наш погляд, такі відомості не можуть бути складовими мотивування рішення про застосування цього запобіжного заходу, оскільки позиція підозрюваного є способом його самозахисту, а мотивування нею застосування тримання під вартою набуває значення процесуальної санкції. Крім того, за результатами розгляду клопотань про обрання стосовно особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою виявлені такі недоліки: на момент звернення з клопотанням особи не було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (у матеріалах дані про це відсутні); відсутність вагомих доказів вчинення особою кримінального правопорушення [2].

4) *Мотивування висновку слідчого щодо наявності одного або кількох ризиків, зазначених у статті 177 КПК (п. 4 ч. 1 ст. 184 КПК).* Частина 1 ст. 177 КПК визначає, що метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду**; 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку з речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незакон-

но впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, експерта, спеціаліста в цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, в якому підозрюється.

Слід зазначити, що складність доказування необхідності застосування запобіжного заходу обумовлена його прогностичним характером, адже йдеться про доведення необхідності перешкодження можливій негативній поведінці підозрюваного. Втім доведення існування наведених підстав у сукупності з обставинами, що передбачені ст. 178 КПК, дає можливість обґрунтовано спрогнозувати можливу негативну поведінку підозрюваного й переконатися в необхідності застосування до нього запобіжного заходу та неможливості забезпечити здійснення кримінального провадження іншими заходами. Таким чином, наведення у клопотанні слідчого відповідних підстав та мотивів для застосування запобіжного заходу, дослідження їх у судовому засіданні забезпечують можливість на основі обґрунтованої ймовірності спрогнозувати можливу негативну поведінку особи. Саме обґрунтована ймовірність, яка засновується на представлених суду доказах, забезпечує той стандарт доказування, який може бути визнано достатнім для застосування запобіжного заходу й обмеження у зв'язку з цим конституційного права людини [1, с. 219]. Зазначене обумовлює особливості мотивування висновків слідчого в цій частині***.

Водночас такі підстави слідчий повинен конкретизувати, оскільки просте перенесення в клопотання положень статей КПК є неприпустимим****. Справедливим є зауваження, висловлене в роботі В. С. Зеленецького та Н. В. Глинської з приводу того, що в кримінальному процесі неприпустимі голослівні судження, висновки, твердження, які хоча й можуть бути істинними по своїй суті, але все ж не доведені [3, с. 83]*****.

* Примітка. Водночас ВССУ звертає увагу на те, що відповідно до положень ст. 198 КПК висловлені в ухвалі висновки щодо будь-яких обставин, які стосуються суті підозри, обвинувачення, не мають преюдиціального значення для суду під час судового розгляду або для слідчого чи прокурора під час цього або іншого кримінальних проваджень [4].

** Примітка. ЄСПЛ також підкреслював, що ймовірність втечі не може оцінюватися лише на підставі суворості очікуваного покарання. Її слід оцінювати виходячи також з багатьох інших релевантних обставин, що можуть або підтвердити загрозу втечі, або зробити її настільки незначною, що це не зможе виправдати тримання під вартою [11]. З цього приводу у справі «Харченко проти України» ЄСПЛ констатував, що, посилаючись на тяжкість обвинувачень та наявність ризику його ухилення від слідства і суду, національні суди не надали жодної оцінки беззаперечному дотриманню заявником вимог слідчого щодо явки до нього протягом більш ніж місяця до його затримання, а також відсутності будь-яких спроб з його боку вплинути у будь-який спосіб на хід розслідування [14].

*** Примітка. Проте, як свідчить практика, досить розповсюдженим є звернення слідчого до слідчого судді з клопотаннями, в яких таке мотивування взагалі відсутнє. Крім того, на жаль, були характеру звичаю мотивування наявності вказаних ризиків виключно цитуванням диспозиції ч. 1 ст. 177 КПК за стандартним шаблоном, який переходить з одного клопотання слідчого до іншого [18, с. 48]. При цьому на підтвердження зазначеного відповідні доводи та докази не надаються.

**** Примітка. Про масштабність цього недоліку свідчить і той факт, що на необхідність конкретизації оцінного поняття з урахуванням усіх особливостей і недопустимість абстрактних формулювань неодноразово звертав увагу у своїх рішеннях ЄСПЛ [17, с. 93]. Із цього приводу ЄСПЛ у рішенні в справі «Ткачов проти України» зазначає, що у постанові прокурора про взяття заявника під варту міститься посилення на наявність ризику втечі заявника та його переховування від правосуддя у разі його звільнення. Проте прокурор обмежився повторюванням формальних підстав для взяття під варту, визначених у КПК. Ці підстави були викладені без будь-якої спроби продемонструвати, яким чином вони застосовуються щодо справи заявника [12].

***** Примітка. У контексті цього в рішенні в справі «Харченко проти України» ЄСПЛ надав загальну оцінку процедури обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, зазначивши, що національні суди України, приймаючи рішення про тримання осіб під вартою, повторюють типовий набір підстав без дослідження їх належності у світлі обставин конкретної ситуації, що призводить до порушення п. 4 ст. 5 КЗПЛ [14]. У цьому рішенні ЄСПЛ нагадує, що питання про те, чи є тривалість тримання під вартою обґрунтованою, не можна вирішувати абстрактно. Воно має вирішуватися в кожній справі з урахуванням конкретних обставин, підстав, якими національні органи мотивували свої рішення, та належно задокументованих фактів, на які посилався заявник у своїх клопотаннях про звільнення з-під варті [14].

5) Мотивування судження щодо обставин, на підставі яких слідчий дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків, зазначених у його клопотанні, і посилення на матеріали, що підтверджують ці обставини (п. 5 ч. 1 ст. 184 КПК). Слідчий має довести, що наявні достатні підстави вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених статтею 177 КПК, тобто зазначити, яка саме з обставин кримінального провадження змусила його дійти такого висновку*.

6) Мотивування висновку слідчого щодо неможливості запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів (п. 6 ч. 1 ст. 184 КПК). Така діяльність слідчого складається з наведення обставин, що свідчать про недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризикам, передбаченим ст. 177 КПК, та посилення на докази, які обґрунтовують ці обставини. Проте ЄСПЛ у своїх рішеннях неодноразово констатував порушення вимог п. 3 ст. 5 КЗПЛ у зв'язку з відсутністю у рішеннях щодо тримання особи під вартою аналізу можливості застосування до особи інших, окрім тримання під вартою, запобіжних заходів [18, с. 59-60]**.

Дослідженням практики встановлено, що недоліки у мотивуванні цієї частини клопотання слідчого про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є найпоширенішими, що з'являються під час складання таких клопотань. Так, ухвалою Фрунзенського районного суду м. Харкова від 11.01.2013 (справа № 645/110/13-к) відмовлено в застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою через те, що слідчим не надано доказів недостатності застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризикам, зазначеним у клопотанні [2].

7) Мотивування висновку слідчого щодо відомостей про особу підозрюваного. Всебічне встановлення відомостей про особу, стосовно якої обирається такий запобіжний захід, має вкрай важливе значення, про що свідчить конкретизація законодавцем вимог до характеру зазначених відомостей. Так, відповідно до пп. 3-8 ч. 1 ст. 178 КПК, конкретизованих у Листі ВССУ від 04.04.2013, під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу слідчий

суддя, суд зобов'язаний оцінити у сукупності інформацію, серед іншого, щодо: 1) віку (неповноліття або похилий вік) та стану здоров'я (наявність тяжких хвороб, інвалідності, нездатність самостійно пересуватися) підозрюваного***; 2) міцності соціальних зв'язків підозрюваного у місці його постійного проживання, в тому числі наявність у нього родини й утриманців (необхідно з'ясувати сімейний стан особи, стан здоров'я членів її сім'ї, кількість та вік дітей, строк фактичного проживання у цій місцевості, а також наявність соціальних зв'язків негативного характеру); 3) наявність у підозрюваного постійного місця роботи або навчання; 4) репутації підозрюваного (при врахуванні цієї обставини слідчий суддя, суд зобов'язаний проаналізувати матеріали сторін кримінального провадження, об'єктивно оцінити надані характеристики підозрюваному за місцем роботи, навчання, проживання; дані, що свідчать про перебування підозрюваного на обліку в наркологічному, психоневрологічному диспансері тощо); 5) майнового стану підозрюваного (слід встановлювати наявність належного цій особі нерухомого майна у місцевості проживання та інших місцевостях, транспортних засобів, грошових, банківських вкладів, їх розмір); 6) наявності судимостей у підозрюваного (взагалі, наявність або відсутність судимостей в особи, поряд зі ступенем тяжкості вчиненого злочину, є одними з основних підстав обрання стосовно особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою – пп. 1 – 5 ч. 2 ст. 183 КПК)****. До того ж слідчому судді, суду слід мати на увазі, що перелік обставин, які слід враховувати при вирішенні питання про застосування запобіжного заходу, не є вичерпним та підлягає розширеному тлумаченню з огляду на фактичні обставини, встановлені у кримінальному провадженні [4]*****.

В узагальненні судової практики ВССУ звертає увагу на те, що досить часто в клопотаннях про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слідчим, прокурором не зазначається точна інформація щодо даних про особу, стосовно якої подається таке клопотання (невірна адреса місця перебування, помилкові дані про прізвище, ім'я, по батькові тощо) [19, с. 65]. На неповну наявність у таких рішеннях слідчого відомостей про вік, стан здоров'я, сімейний і матеріаль-

* Примітка. Проте в узагальненні судової практики Верховного Суду України (далі – ВСУ) зазначається, що досить часто у таких рішеннях слідчого необхідність застосування цього запобіжного заходу обґрунтовується тим, що відповідна особа «буде намагатися ухилитися від слідства і суду та від покарання, перешкоджати встановленню обставин злочину та продовжувати злочинну діяльність», яке в належний спосіб не підтверджується фактичними даними. У подальшому відсутність обґрунтування підстав для обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою автоматично переноситься до тексту судового рішення, чим нівелюється обов'язок суду мотивувати свої рішення [18, с. 50].

** Примітка. Із цього приводу ЄСПЛ у рішеннях у справі «Хайредінов проти України» зазначив, що судами не розглядалася можливість застосування менш суворих запобіжних заходів, таких як підписка про невиїзд або застава, які могли б забезпечити доступність заявника для розслідування та судового розгляду [13].

*** Примітка. Проте, в узагальненні судової практики ВСУ констатовано випадки необґрунтованого тримання під вартою осіб, які мають тяжкі захворювання, є інвалідами (навіть I або II групи), утримання яких під вартою позбавляє їх можливості отримувати належну медичну допомогу та догляд [18, с. 53].

**** Примітка. З цього приводу цікавим є рішення ЄСПЛ у справі «Хайредінов проти України», у якому Суд зазначає, що на момент взяття заявника під варту йому було приблизно 20 років, він не мав судимості та мав постійне місце проживання, де, як підтвердили місцеві органи влади, у нього були добре налагоджені соціальні зв'язки. Як убачається з відповідних постанов суду, жоден із цих факторів не брали до уваги національні суди при ухваленні ними рішення про взяття заявника під варту. Крім того, здійснюючи оцінку особистості заявника, національні суди вирішили посилалися виключно на негативні характеристики та не враховували позитивні [13].

** Примітка. Крім того, відповідно до практики ЄСПЛ, межі судового розгляду мають бути достатньо широкими, аби охопити ті умови, які є суттєвими для законності тримання особи під вартою з погляду п. 1 ст. 5 КЗПЛ [7].

ний стан, вид діяльності, місце проживання та інші обставини, що характеризують особу, вказується і в узагальненні ВСУ [18, с. 48]*.

Водночас вивченням практики встановлено, що суди приділяють значну увагу дослідженню інформації стосовно особи підозрюваного під час розгляду питання про обрання запобіжного заходу. Так, на обґрунтування свого висновку про недоцільність обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою суди наводили, серед іншого, такі доводи: відсутність судимості; факт погашення судимості; наявність місця постійного проживання; наявність шлюбних відносин; наявність дітей або онуків; працевлаштування (наявність офіційних джерел існування); позитивні характеристики за місцем проживання та роботи; проживання з (хворими) батьками пенсійного віку або наявність їх на утриманні; наявність освіти; наявність тісних соціальних зв'язків; особливий правовий статус підозрюваного (є депутатом районної ради); наявність нагород та грамот; стан здоров'я; скрутне майнове становище та відсутність постійних джерел доходів [2].

8) *Мотивування висновку слідчого про обставини недотримання підозрюваним умов дії іншого запобіжного заходу або невиконання ним своїх процесуальних обов'язків.* У клопотанні про застосування запобіжного заходу слідчий, прокурор, крім підстав, зазначених у ст. 177 КПК, зобов'язаний надати інформацію про застосування до підозрюваного, обвинуваченого інших запобіжних заходів як у цьому кримінальному провадженні, так і в інших кримінальних провадженнях (за наявності відомостей про їх застосування) [4].

Підставою застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, серед іншого, є: а) невиконання підозрюваним обов'язків, покладених на нього при застосуванні іншого, раніше обраного запобіжного заходу (п. 1 ч. 2 ст. 183 КПК); б) невиконання підозрюваним у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує (п. 1 ч. 2 ст. 183 КПК); в) переховування підозрюваного від органу досудового розслідування чи суду (пп. 2 та 3 ч. 2 ст. 183 КПК); г) перешкоджання підозрюваного кримінальному провадженню (пп. 2 та 3 ч. 2 ст. 183 КПК); д) повідомлення підозрюваному про підозру у вчиненні іншого злочину (пп. 2 та 3 ч. 2 ст. 183 КПК); е) розшук особи компетентними органами іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) такій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, в порядку і на підставах, передбачених КПК або міжнарод-

ним договором, згода на обов'язковість якого надана ВРУ (п. 6 ч. 2 ст. 183 КПК).

Відсутність посилення у клопотанні на такі обставини суди обертають на користь підозрюваного. Так, на обґрунтування свого висновку про недоцільність обрання до підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, суди наводили, серед іншого, такі доводи: відсутність доказів того, що підозрюваний порушив раніше обраний запобіжний захід; відсутність доказів обізнаності підозрюваного про те, що він перебуває в розшуку; про місце перебування підозрюваного повідомили його родичі, що свідчить про відсутність підстав вважати, що підозрюваний переховувався від органів досудового розслідування; відсутність відомостей щодо неналежної явки підозрюваного до органу досудового розслідування; відсутність повідомлень особі про підозру у вчиненні інших кримінальних правопорушень; відсутність даних про те, що підозрюваний переховувався від правоохоронних органів; відсутність даних про те, що підозрюваний перешкоджає кримінальному провадженню; добровільна явка підозрюваного на виклики до слідчого [2].

Висновки. Аналіз чинного законодавства України в частині правового регулювання застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою дозволяє дійти висновку про наявність в ньому низки гарантій забезпечення права на свободу та особисту недоторканність. Однією з них є нормативна вимога до мотивування клопотання слідчого, прокурора про застосування цього запобіжного заходу. Утім, крім вказаних у законі складових мотивування цього процесуального рішення слідчого, вважаємо за необхідне передбачити також обов'язковість мотивування висновку щодо відомостей про особу підозрюваного, у зв'язку з чим пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 184 пунктом 8 такого змісту: «8) відомості про особу підозрюваного». Ця пропозиція спрямована на забезпечення повноти і достатності мотивування даного рішення слідчого.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грошевий, Ю.М. Проблемні питання застосування КПК України при обранні запобіжних заходів у кримінальному провадженні [Текст] / Ю.М. Грошевий, О.Г. Шило // *Право України*. – 2013. – № 11. – С. 216-224.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>.
3. Зеленецький, В.С. Теорія і практика обґрунтування рішень в уголовном процесі України [Текст] / В.С. Зеленецький, Н.В. Глинская. – Серія «Юридичний радник». – Харків : «Страйд», 2006. – 336 с.
4. Лист ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 року № 511-550/04-13 «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13>.
5. Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства [Текст]: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 25.04.2003 року // 36. постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973-2012 роки): станом на

* Примітка. Також порушення вимог п. 3 ст. 5 КЗПЛ встановлено ЄСПЛ у справі «Корнейкова проти України» з огляду на необґрунтованість постанови (за КПК 1960 року – О.М.) Держинського районного суду м. Харкова про обрання заявниці запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, оскільки при її постановленні не було належним чином враховано стан здоров'я заявниці та те, що вона була неповнолітньою, а відповідно до чинного законодавства до неповнолітніх таких запобіжний захід міг бути застосований лише у виняткових випадках [10].

01 червня 2013 року; упоряд.: Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, В.І. Тютюгін. – Х.: Право, 2013. – С. 197-206.

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Буткевичус проти Литви» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://EuropeanCourt.eu/uploads/ECHR_Butkevicius_v_Lithuania_26_03_02.doc.

7. Рішення ЄСПЛ у справі «Догоз проти Греції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rroi.narod.ru/echr/another_2/dougoz.htm.

8. Рішення ЄСПЛ у справі «Єчус проти Литви» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO0837.html.

9. Рішення ЄСПЛ у справі «К.-Ф. проти Німеччини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp?CategoryId=2>.

10. Рішення ЄСПЛ у справі «Корнейкова проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hr-lawyers.org/index.php?id=1337541484>.

11. Рішення ЄСПЛ у справі «Мансур проти Туреччини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coe.kiev.ua/hr/case/10.html>.

12. Рішення ЄСПЛ у справі «Ткачов проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_335.

13. Рішення ЄСПЛ у справі «Хайредінов проти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_665.

14. Рішення ЄСПЛ у справі «Харченко про-

ти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_662.

15. Рішення ЄСПЛ у справі «Чахла проти Сполученого Королівства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp?CategoryId=2>.

16. Рішення ЄСПЛ у справі «Яблонський проти Польщі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp?CategoryId=2>.

17. Тітко, І.А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України [Текст]: монографія / І.А. Тітко. – Х.: Право, 2010. – 216 с.

18. Узагальнення практики застосування судами загальної юрисдикції першої та апеляційної інстанції при здійсненні судочинства у кримінальних справах статей 3, 5, 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року за 2011-перше півріччя 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-13>.

19. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/Узагальнення.doc>.

20. Рішення ЄСПЛ у справі «Ноймайстер проти Австрії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://litigation.by/files/echr/ECHR_Neumeister_v_Autriche_27_06_1968.pdf.

УДК 343.14+343.135

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ОСВІДУВАННЯ ОСОБИ

Рогатинська Н.З., к. ю. н., доцент,
завідувач кафедри публічного права
юридичного факультету

Тернопільський національний економічний університет

Загорська І.О., студентка III курсу

юридичного факультету

Тернопільський національний економічний університет

Стаття присвячена висвітленню та аналізу актуальних питань щодо визначення поняття, видів, тактики проведення слідчої дії – освідування особи, а також ряду інших її аспектів на основі положень чинного Кримінального процесуального кодексу та наукових напрацювань.

Ключові слова: кримінальне провадження, слідчі дії, освідування, судово-медична експертиза, поняті.

Статья посвящена освещению и анализу актуальных вопросов относительно определения понятия, видов, тактики проведения следственного действия – освидетельствования лица, а также ряда других ее аспектов, на основе положений действующего Уголовного процессуального кодекса и научных разработок.

Ключевые слова: уголовное производство, следственные действия, освидетельствование, судебно-медицинская экспертиза, понятия.

Rogatinska N.Z., Zagorska I.O. LEGAL DESCRIPTION OF CERTAIN ASPECTS OF INDIVIDUALS EXAMINATION

The article is devoted to coverage and analysis of current issues of definition, types, tactics of investigative action examination person, and some other aspects of it based on the provisions of the Criminal Procedure Code and scientific developments.

Key words: criminal proceedings, investigations, examination, forensic examination, attesting witnesses.

Досягнення цілей та завдань кримінального судочинства в сучасних умовах вимагає опрацювання всіх можливих джерел отримання доказової інформації, необхідної для розкриття того чи іншого кримінального правопорушення, не порушуючи при цьому гарантованих Конституцією України прав та свобод кожної людини і громадянина. Кримінально-правова доктрина активно займається розробкою теоретичних

положень щодо особливостей проведення окремих слідчих дій як засобів отримання такої інформації, проте станом на сьогоднішній день ще й досі існує чимало дискусійних питань, належним чином не регламентованих законодавством, щодо яких науковці так і не дійшли єдиної думки. Однією із слідчих дій, що певною мірою граничить із посяганням на особисту свободу та недоторканість особи, а тому потребує осо-